

Versekrise

STÉPHANE MALLARMÉ

For lidt siden, opgivende, med den lede som skyldes det fortvivlende dårlige vejr den ene efter den anden eftermiddag, lod jeg, uden spor af en nysgerrighed som tror at have læst alt for tyve år siden, den bort af mangfoldigt farvede perler hvori regnen, stadig, indhyller bindenes farvespil i biblioteket, falde tilbage. Mangen et værk vil, bag forhængets glasvæv, bidrage med sin egen tindren: jeg elsker at følge, som mod den fulde himmel, således mod vinduet, uvejrets flakkende genskin.

Vor nuværende fase, på det sidste, kommer, hvis ikke ligefrem til afslutning, så i det mindste til standsning eller måske bevidsthed: bestemt opmærksomhed forløser den skabende og relativt sikre vilje.

Selv pressen, som behøver de tyve år for at informeres, beskæftiger sig med sagen, lige pludselig, nøjagtigt på slaget.

Litteraturen her gennemgår en udsøgt krise, i selve sit grundlag.

Den som tilkender denne funktion en plads eller sågar den første, anerkender, dermed, øjeblikkets kendsgerning: vi er vidner, som afslutning på et århundrede, dog ikke som i det foregående, til omvæltninger, men – uden for det offentlige rum – til en uro i

templets forhæng, med sigende foldninger og en antydet sønder-rivning.

En fransksproget læser, hvis vaner blev afbrudt ved Victor Hugos død, kan ikke andet end forvirres. Hugo, i sit mystiske kald, hamrede al prosa, filosofi, retorik, historie ud i vers, og siden han selv var verset i egen person, beslaglagde han dermed, hos enhver der tænker, taler eller fortæller, så godt som retten til at ytre sig. Monument i denne ørken, med stilheden i det fjerne; i en krypt, idol således for en ophøjet ubevidst tanke, nemlig at den form som kaldes vers, slet og ret som sådan er litteraturen; at i vers der er, så snart diktionen betones, rytme så såre stilen. Verset, tænker jeg, afventede respektfuldt at den kæmpe som gjorde det til ét med sin utrættelige, altid faste smedehånd, skulle falde bort, – for derpå at brydes. Hele sproget, hidtil tillempet metrikken, og heri dølgende sin levende puls, undslipper, følger en løssluppen opsplittelse i tusind usammensatte elementer, – og, som jeg vil vise, ikke uden lighed med mangfoldigheden af skrig i en orkestrering, som blot forbliver verbal.

Foranderligheden har sit udspring dér: omend under overfladen og uden en forudgående anelse forberedt af Verlaine, så flydende, vendt tilbage til primitive stavemåder.

Som vidne til dette eventyr, hvori man vil tillægge mig en mere indflydelsesrig rolle skønt den ikke tilkommer nogen, vil jeg i det mindste rette min brændende interesse imod den; og det er på tide at tale om den, om muligt på afstand, så tæt på anonymiteten som det var.

Medgiv at den franske poesi, takket være den forrang i fortryllesen som dér blev givet rimet, i sin udvikling frem til vor tid hævder sig med mellemrum: den stråler et øjeblik, udtømmer det, og venter så. Udslukning, eller rettere: nedslidning til trenden blev

synlig, gentagelser. Behovet for at poetisere, som modspil til de omskiftelige omstændigheder, bevirker, nu, efter én af de tilbagevendende orgiastiske overdrivelser af næsten hundrede års varighed, sammenlignelig med den enestående Renaissance – eller: den insisterende genkomst af skygge og kulde, det vil vi ikke! – at udladningen forhales, bliver ved: den sædvanligvis skjulte omformning udføres offentligt, ved hjælp af fine små ligeved-og-næsten.

Jeg mener, under en tredelt synsvinkel, at kunne bedømme den behandling som versets hieratiske kanon har gennemgået, – idet jeg graduerer.

Denne prosodi, så kortfattede regler, og lige så urørlige: den knæsætter denne og hin forstandige regel, såsom halvverset, og statuerer den mindst mulige anstrengelse som forbillede for versdannelsen, – ligesom de lovbøger ifølge hvilke det at afholde sig fra at stjæle er det exemplariske eksempel på retvished. Netop det som det ikke er umagen værd at lære sig; ligesom dét ikke at have regnet det ud af sig selv og på forhånd, allerede dokumenterer det nytteløse i at lade sig binde deraf.

De som endnu sværger til alexandrineren – vort hexameter – slækker indefra på den strenge og barnlige mekanisme i dens metrum; øret, befriet for et kunstigt tælleapparat, finder nydelse ved, for sig selv, at skelne mellem alle de, indbyrdes, mulige kombinationer af tolv klange..

Bedøm selv den meget moderne smag.

Et tilfælde, langt fra det mest ejendommelige, men et mellemliggende, er følgende.

En digter, med den skarpeste takt, som stadig betragter denne alexandriner som det endegyldige klenodie, og ikke forlader den, sit sværd, sin blomst, bortset fra ganske lidt og kun ud fra en forudfattet hensigt, strejfer den nærmest skamfuldt eller kredser

omkring den, trækker beslægtede akkorder på den, for endelig at levere den strålende og nøgen; og således lader sit håndslag komme til kort ved den ellefte stavelse eller strække sig så langt som til den trettende mangan en gang. Ikke mindst hr. Henri de Régnier gør sig bemærket med disse akkompagnementer, ud-sprunget af hans skaberkraft, diskret, véd jeg, og selvsikker som det geni, han sætter i værk, og afslørende for det besværede forhold til det nedarvede redskab hvori overgangen hensætter de udøvende. Anderledes, eller slet og ret modsat, fremstår et oprør, uden videre, i den gamle, trætte forms fravær, da Jules Laforgue, som sit første skridt, indførte os i den aldrig svigtende charme ved det falske vers.

Indtil nu, det være sig i det ene eller det andet af de her anførte eksempler, har vi ikke set andet end forbehold og opgivelse, som følge af leden ved misbruget af den nationale kadence; – der, ligesom flaget, kun kan trækkes frem ved særlige lejligheder. Med den ganske vist pudsige ejendommelighed at de bevidste brud eller kløgtige dissonanser kun tiltaler vor finfølelse, i stedet for, som det ville være tilfældet for bare femten år siden, at gøre os, som de pedanter vi endnu var og blev, ude af os selv, som en uindviets helligbrøde! Det forekommer mig at mindet om det strenge vers følger disse forsøg som en skygge, og lader dem nyde godt heraf.

Hele nyheden ved det frie vers indtræder ikke så meget således som det 17. århundrede fandt det i fablen eller operaen (hvor der blot var tale om en sammenstilling, uden strofeform, af forskellige, velkendte metra), men som noget – lad os kalde det ved dets rette navn – „polymorft“; og lad os imødesee den snarlige ophævelse af det foreskrevne tal i hvad det skal være, i det uendelige, når blot det baner vej for en lyst. Snart en fragmenteret velklang, som den intuitive læser kan følge den, med en dygtig og dyrebar præcision – set nyligt hos hr. Moréas; eller en gestus, udtrukket, af drømmeri, overrumplende, af lidenskab, som skandering – hos hr. Vielé-Griffin; som en indledende øvelse hr. Kahn med en overordentlig indsigtfuld fastsættelse af ordenes tonale værdi.

Jeg anfører kun navnene – der er andre lige så karakteristiske: d'herrer Charles Morice, Verhaeren, Dujardin, Mockel og alle de andre – som belæg for mine ord, for at man kan slå efter i udgivelserne.

Det bemærkelsesværdige er at for første gang i noget folks litterære historie, kan enhver – ved siden af de store almene og epokale orgler hvorpå ortodoxien, i henhold til en underliggende registrering, udfolder sig – ud fra sit helt eget spil og øre danne sig et instrument, når blot han blæser, stryger eller anslår det med bevidsthed; og han kan bruge det for sig selv, såvel som vie det til Sproget.

En høj grad af frihed vundet, den mest uplettede: jeg ser – og dette forbliver min mest indstændige opfattelse – ingen udviskning af noget som helst der førhen var smukt; det forbliver min overbevisning at ved større sammenkomster vil man stedse følge den højtidelige tradition, hvis vægtighed beror på det klassiske geni; blot vil man, når der ikke, grundet et sentimentalt anfald eller med henblik på en fortælling, er anledning til at vække de ærværdige genklange, vogte sig for at gøre det. Hver enkelt sjæl er en melodi, som det gælder om at slippe fri; og dertil har enhver sin fløjte eller violin.

Som jeg ser det, fremstår først sent en sand tilstand eller muligheden, ikke blot for at udtrykke sig, men for at modulere sig, efter forgodtbefindende.

Siden sprogene er ufuldkomne derved at være flere, mangler det højeste: da det at tænke er at skrive uden udstyr, og uden hvisken, men stadig tavst det udødelige ord, forhindrer idiomernes forskellighed på jorden nogen i at fremføre ordene, med mindre de først blev fundet, i ét enkelt anslag som i sig selv materialiserede sandheden. Dette forbud sætter sig igennem modstandsløst, i naturen (man støder imod det med et smil), således at der ikke gives gyldig grund til at anse sig selv for Gud; men netop

nu, vendt mod æstetikken, smerter det min sans at talen kommer til kort over for fordringen om at udtrykke tingene gennem berøringer som svarer til dem i farver eller fremtoning, skønt disse forfindes i stemmens instrument, blandt sprogene, og undertiden hos én. Ved siden af det dunkle *ombre*, når *ténèbres* ikke halvt så dybt; og hvilken skuffelse, stillet over for den unaturlighed som tildeler både *jour* og *nuit* kontradiktoriske klange, i første tilfælde en dunkel, i andet en klar. Ønsket om et udtryk af strålende klarhed, eller som tværtimod udsluktes helt, for at blive ved lysets simple alternativer – *Kun fandtes i så fald ikke verset*, lad os ikke glemme det: filosofisk set kompenserer det for sprogenes brist, en højere erstatning.

Sælsomt arkanum; og med ikke mere beskedne hensigter fremstod metrikken, i inkubationens dage.

At en gennemsnitlig udstrækning af ord, under blikkets sammenfatning, ordner sig i endegyldige træk, hvormed stilheden.

Hvis, i det franske tilfælde, privat opfindsomhed ikke hæver sig over den prosodiske arv, ville mishaget til gengæld bryde frem, hvis en sanger ikke formåede, distanceret og følgende sine egne skridt gennem en uendelighed af småblomster, hver gang han stødte på en node, at plukke... Forsøget blev netop gjort, og bortset fra lærde studier i dette eller hint, betoning osv, som atter er stillet i udsigt, erkender jeg at hvad der udøves, mestendels er en – forførende – leg med de genkendelige fragmenter af det gamle vers, for at undslippe det eller afdække det, snarere end et pludseligt, gennemgribende, forunderligt nyt fund. Tid til at slække på reglerne og neddæmpe fordringerne, dér hvor den gamle skole ugyldiggjorde sig selv. Altsammen yderst agtværdigt; men fra denne frihed til at gøre regning på mere: at hver enkelt for alvor hidfører sin egen, uhørte, prosodi, som en del af sit åndedræt – såvel som utvivlsomt en del ortografi – er fortsat mest en latter værd, eller kan højst tjene til inspiration for forordsskrivernes cirkus. Ensartethed i versene, og gamle proportioner, er for-

mer hvori en regelbundethed vil fortsætte, eftersom den digteriske handling består i pludseligt at se en tanke splittes op i en mængde ligeværdige motiver og derpå ordne dem i grupper; de rimer: som et ydre segl deres fælles metrum som afslutningen bringer i indbyrdes slægtskab.

I måden, så interessant i sig selv, at behandle, gennem den udførte versificering, pause og mellemrum, lurer, snarere end i vore jomfruelige sinds omstændigheder, krisen.

At lytte til den uimodsigelige stråle – som linierne forgylder og sønderriver en mæanderbort af melodier: eller Musikken forenes med Verset for, siden Wagner, tilsammen at udgøre Poesien.

Ikke at dette eller hint element ikke skiller sig ud, med fordel, mød en triumferende integritet for sig selv, som en stum koncert, hvis ikke artikuleret, og digtet, udsiger: om deres fællesskab og omformning, oplyser instrumentationen til det evidente bag sløret, som talen stiger ned i klangerens aften. Det meteorologiske moderne, symfonien, nærmer sig, med eller uden musikerens vidende, tanken; som ikke længere alene henholder sig til den gængse udtryksmåde.

En slags explosion af Mysterium over alle himle i dens impersonelle storslåethed, hvor orkesteret ikke må afstå fra at blande sig i den antikke bestræbelse som længe foregav at tolke det alene gennem menneskeracens mund.

Følgerigtigt dobbelt indicium:

Dekadent, Mystisk. Skolerne, som selv erklærer sig eller etiketteres i hast af informationspressen, antager, som mødested, en Idealismes standpunkt der (ligesom i fugaerne, i sonaterne) afviser de naturlige materialer og – nærmest brutalt – underordner dem en tanke; – for ikke at lade andet tilbage end suggestionen. Fastlæg en exakt relation mellem billederne, og lad der heraf udgå et

tredie aspekt, omsmelteligt og klart, klart til spådommen... Afkaffet den anmasselse – æstetisk set en fejltagelse, skønt det er den der behersker mesterværkerne – at lægge andet og mere ind på det subtile papir, som bindet samler, end for eksempel frygten for skoven eller den stumme torden der løber gennem bladene: ikke træernes indre og tætte ved. Nogle få udgydelser af hjemlig stolthed, overbevisende udbasuneret, fremmaner paladsets arkitektur, den eneste beboelige; hinsides enhver sten, som siderne kun dårligt ville kunne lukke sig om.

„Monumenterne, havet, det menneskelige ansigt, i deres fylde, oprindelige, bevarer en anderledes tiltrækkende kvalitet end nogen såkaldt beskrivelse eller påkaldelse kan indhulle dem i; *allusion*, jeg vil sige *suggestion*: denne lidt tilfældige betegnelse bevidner den udvikling – måske en uhyre afgørende – som den skrevne kunst har gennemgået, og som afgrænser og forløser den. Dens særlige magi, kan den bestå i andet end – hinsides en håndfuld støv eller virkelighed og uden at ville omslutte den – at frisætte den flygtige spredning eller ånden, som ikke har anden genstand end altings musikalske væsen, for bogen, det være sig endog som text?“ [*La Musique et les Lettres*].

Talen vedrører kun tingenes virkelighed i handelssammenhænge: i litteraturen stiller den sig tilfreds med at alludere til den eller uddrage den kvalitet af den, hvori en tanke siden vil legemliggøre sig.

På dette vilkår lader sangen sig opløfte, at en glæde lettes.

Dette sigte kalder jeg Transposition – Struktur, et andet.

Det rene værk implicerer digterens forsvinding fra udsigelsen, idet han overlader initiativet til ordene, ved den impuls der udgår fra deres indbyrdes forskellighed sat i bevægelse; de tænkes ved gensidige reflexer, som en virtuel løbeild hen over ædelstene, og erstatter det åndedræt der stadig var mærkbart i det gamle lyriske foredrag, såvel som sætningens entusiastiske personlige retning.

Ordringen af en bog af vers bryder frem iboende eller overalt, ophæver tilfældigheden; den er stadig fornøden, for at holde forfatteren ude; men et emne, skæbnesvangert, implicerer, mellem alle brudstykkerne tilsammen, denne eller hin overensstemmelse hvad angår placeringen, inden for bindet, som svarer dertil. Følgelig betinget af at skriget besidder et ekko – motiverne inden for samme spil modsvarer hinanden, i ligevægt, på afstand: hverken det usammenhængende sublime i den romantiske sideopsætning, eller den fordums kunstige enhed, afmålt *en bloc* efter bogen. Alt holdes tværtimod svævende, en fragmentarisk disposition med vexlen og modstilling, der tilsammen stræber mod den totale rytme, som ville være digtet bragt til tavshed, mod de hvide felter; her kun oversat, på en måde, af hvert enkelt hængesmykke. Instinkt, mener jeg, som skimtes i det der udgives, og hvis den antagne type ikke forbliver uden modstykker, så fremstammede ungdommen her virkelig, for en gangs skyld, inden for poesien hvor en strålende og harmonisk fylde trænger sig på, det magiske begreb om Værket. En symmetri som, i parallelle bevægelser, fra versets placering i det enkelte stykke fører frem til stykkets autenticitet inden for bindet, og herfra flyver videre ud, til andre, som den indskriver i det åndelige rum, geniets udbredte snirkel, navnløs og fuldkommen som et kunstvæsen.

En kimære: alene at have tænkt på den, viser, i genskinnet fra dens skæl, hvorledes den nuværende cyklus, eller sidste fjerdedel af århundredet, rammes af en slags absolut lynglimt – hvis ledsagende vildt forgrenede strømme af vand mod mine ruder bortvisker den drivende uro, så vidt som til at kaste lys over

dette: at, stort set, alle bøger indeholder en sammensmeltning af allerede opregnede gentagelser. Måske der virkelig kun var en – for verden dens lov – bibel, således som nationerne foregiver: forskellen mellem den ene frembringelse og den næste foranlediger blot lige så mange foredrag i én stor kappestrid om den sande text, mellem de civiliserede epoker, også kaldet de – skrivende.

Det er sikkert og vist at jeg aldrig sætter mig på koncertsalens rækker uden i den dunkle sublinitet at sanse udkastet til et af de digte som ligger immanent i menneskeheden, eller dens oprindelige tilstand, så meget mere forståelig som den er uudtalt, og som komponisten, for at bestemme dens vældige linie, følte denne letthed ved at udskyde selv fristelsen til at forklare sig. Jeg forestiller mig, takket være en givetvis uudryddelig forfatterfordom, at intet forbliver uden at være udtalt: at vi er her lige netop for – stillet over for et afbræk i de store litterære rytmer (som diskuteret ovenfor) og deres spredning i en mangfoldigt artikuleret skælven, nært beslægtet med instrumentation – at søge en måde at opnå symfoniens transposition til Bog, eller slet og ret at vinde tilbage hvad der er vort: for det er ikke af grundklange frembragt af kobber, strenge eller træ, unægteligt, men af det forstandige ord på sit højeste, at vi skal frembringe, med fylde og evidens, som helheden af de forbindelser der består mellem alt, Musikken.

En stræben som ikke kan frakendes min tid, er ønsket om at adskille, som var det to forskellige egenskaber, talens dobbelte tilstand: den ene rå eller umiddelbar, den anden væsentlig.

At fortælle, undervise, sågar beskrive, er muligt og måske var det endda tilstrækkeligt for enhver til at udvexle den menneskelige tanke, at tage eller give en mønt i hånden, i stilhed: samtalens simple brug tjener den universelle *reportage* som samtlige skrevne genrer i dag – litteraturen undtaget – tager del i.

Men: til hvilken nytte det under at transponere en naturgiven kendsgerning til dens tilnærmelsesvise forsvinding igennem talens vibratoriske spil, – hvis ikke for derved at lade fremstå, uforstyrret af en påtrængende og konkret erindring, det rene begreb.

Jeg siger: en blomst! og hinsides den glemsel hvortil min stemme henviser enhver kontur, som værende noget andet end bægre for bevidstheden, hæver sig musikalsk, idé i sig selv og liflig, fraværet af alle dufte.

I modsætning til en funktion af simpel og repræsentativ opremning, således som mængden umiddelbart forstår den, finder talen, først og fremmest drøm og sang, hos Digteren – det uundgåelige udgangspunkt for en kunst viet til fiktioner – sine muligheder.

Verset som af flere, adskilte dele frembringer ét totalt ord, nyt, fremmed for sproget og nærmest besværgende, opnår denne isolering af taleevnen, idet det, med en suveræn gestus, negerer den tilfældighed som forblev hængende ved ordene på trods af deres omformning i mening og klang, og bibringer Dem denne overraskelse, aldrig før at have hørt netop dette ordinære fragment af sprog, samtidig med at mindet om tingen står badet i en ny atmosfære.

Oversat af Kasper Nefer Olsen

Note

Crise de vers er – af forfatteren selv – skrevet sammen af flere mindre tekster fra årene 1892-95; Mallarmé selv lever 1842-1898. *Victor Hugos død* (maj 23, 1885) ligger således ikke, som man kunne tro, tyve, men blot ti år tilbage. *Alexandrineren* er, som bekendt, den franske poesis klassiske vers *par excellence*, tolvstavelsesverset med obligat cæsur midtvejs (*hemistichon* = halvvers; hertil knyttet i reglen et forbud mod ubetonet (kvindeligt) -e i sjette stavelse, og ofte mere eller mindre patente indrim):

Tu vis! ou vois-je ici | l'ombre d'une princesse?

Samtlige de *franske digtere* som teksten nævner, er glemte i dag, eller huskes kun for deres forbindelse til kritikeren Mallarmé, – et *memento* til alle der mener at måtte arbejde med „samtidslitteratur“. De franske ord *ombre, ténèbres, jour, nuit*, betyder: *skygge, mørke, dag, nat*, og Mallarmés bekymring for de sproglige klanges inkonsekvens kunne således finde anledning også på dansk. Vi bemærker at vi ikke har noget lysere ord for dagens kvalitet af klarhed end netop *lys*, med samme relativt fordunklede vokal, imidlertid, som i *skygge*; mens vi i ordet *klar* som i *dag* møder samme uigennemtrængelighed som i *nat*. Ét tilfælde, dog, ville måske kunne glæde den gamle klangmester: det danske *dis*, som lydligt gentager det latinske *dies* for dag, udtrykker at denne hos os altid er sløret af den fugtighed der udgår fra jord og fjord. *La Musique et les Lettres* er titlen på det foredrag, hvormed Mallarmé i foråret 1894 turnerede i Oxford og Cambridge (udgivet samme år). *Værket* og *Bogen* er mallarmé'ske mantra'er for det ultimative digt som han aldrig, helt, fik skrevet.

Verskrise er oversat efter Yves-Alain Favres udgave *Oeuvres de Mallarmé* (Paris, 1985). Mallarmés særprægede, elaborerede og vanskelige – sine steder helt umulige – syntax (den indledende paragraf er decideret agrammatisk), præget af en selv for det franske sprog usædvanlig høj grad af parataxis, kombineret med krævende kiasmer og omvendinger (*hysteron proteron*), er naturligvis søgt bibeholdt, forståelsen dog samtidig søgt lettet ved indsættelse af harmløse overgangsord og en umærkeligt modificeret tegnsætning – især indskud af tankestreger – fjernt, dog, fra ethvert „enhedskommando“. Mallarmés kunstighed har sine grunde: digteren forsømmer ingen lejlighed til at lade et fortroligt og dermed nedslidt ord (fx, i andet afsnit, *certain* = „bestemt“, og ikke blot, inflateret, „en vis“, „en eller anden“, „nogen“) få ny betydningsglans, og dette princip har oversætteren fulgt, og undertiden med frihed i forhold til forlægget (et enkelt sted, som *par hasard*, sneg et par rimede vers sig ind („Hver enkelt sjæl er en melodi...“)). Men vé den der i dagens Danmark skrev poetik på en sådan esoterisk og ufolkelig *façon*, der forudsætter at også poetens *prosa* er poetisk (hvorved han selv, endnu en gang,

træder, diskret, tilbage, snarere end at føre sig frem): han ville så sandelig, som en forlagsredaktør nyligt forsikrede mig, „få hug“!

PS: De første to uger af august 1996 boede jeg på øverste etage i et moderne boligbyggeri i Trastevere, Rom. I elevatoren var der, som altid, en rød knap med ordet „ALLARME“. Foran havde en ukendt hånd tilføjet: „M“. [O.a.]

